Národní digitální knihovna

www.ndk.cz

Podmínky použití

Knihovna poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení knihovny.

Hlavní název: Benito Mussolini
Autor: Kapras, Jan
Vydavatel: nákl.vl.
Vydáváno v letech: 1937
Stránky: 53 - 89

Od autora

DR. JAN KAPRAS ML.

D 9273.
673/1939.
92 Mussolini, Benito

Benito Mussolini

Vylíčiti postavu Benita Mussoliniho, jemuž osud dopřál hráti jednu z nejvýznačnějších rolí italských dějin, není snadný úkol. Dnes je B. Mussolini italským ministerským předsedou a tím současně hlavou tří hierarchií ve státě: hierarchie politické, správní a hospodářské. Dalekosáhlá oprávnění legální, vystupňovaná autokratickou povahou Duceho, činí z něho fakticky diktátora, jehož význam zatlačuje daleko do pozadí samotného italského krále. Diktátorský charakter Mussoliniho vtiskl pak svůj ráz i celému fašismu a fašistické rekonstrukci italského státu a vedl k uplatnění se vůdcovského principu v celém veřejném životě italském.

Duch Duceho se jeví v dnešní Italii ve všech složkách sociálního života, a třebas dějinný vývoj poválečný byl velmi příznivý politickému vzrůstu Mussoliniho, přece jeho přirozené státnické dovednosti a bohatým životním zkušenostem připadá značný podíl na úspěchu fašismu. Jeho povaha, vytvořená tvrdým bojem neznámého člověka, usilujícího o uplatnění se v politickém životě, je neobyčejně složitá. Na první pohled vykazuje tolik vlastností zdánlivě protichůdných, že jedině podrobný rozbor celého jeho politického vývoje může nám osvětliti tohoto snad nejvýznačnějšího diktátora dneška. Podle vlastních slov Mussoliniho leží jeho skutečná bio-

Rezervní fond
Národní knihovna ČR
RF B 67345
NÁRODNÍ KNIHOVNA

1003407624

1003407624

grafie v jeho prvních patnácti letech. Tu nalezneme klíč k vysvětlení celého jeho vzrůstu i přerodu ze socialisty v nacionalisticky založeného diktátora a tu nalezneme i kořeny celého fašistického hnutí.

Benito Mussolini byl až do svých dvaatřiceti let radikálním revolucionářem až anarchistického zabarvení. Bylo to vlastně dědictví po jeho otci Alexandrovi, kováři v malém hnízdě v severní Italii — v osadě Dovia, části to obce Predappio u Forli. Otec Mussoliniho nebyl však jen prostým vesnickým kovářem, nekul ve své kovárně jen žhavé železo, ale i duše svých spoluobčanů. Byl totiž přesvědčeným a vášnivým stoupencem mezinárodního revolucionáře z povolání Bakunina a italského socialisty Costy. Ale ač byl bouřlivým radikálem, kterého státní orgány vedly v patrnosti, přece se nehnal slepě za fantómem revoluce jako mnozí jeho vrstevníci, jimž revoluce byla spíše účelem než prostředkem. Když se stal syndikem obce Predappia, ukázal dokonce i smysl pro věci reálné politiky. Dbal o řádné vybudování silnic, o pozvednutí kulturní úrovně venkova, založil první hospodářské sdružení v kraji na principu družstevnickém a jím byla uvedena do kraje první strojní mlátička.

Matka Benitova byla povahy zcela opačné. Byla to jemná bytost, která trpěla pod záplavou marných slov, jež musela vyslechnouti za večerních debat v Alexandrově kovárně a která se rozhořčovala nad příliš zneužívanou dobrotou svého muže. Jmenovala se dívčím jménem Rosa Maltoni a byla současně učitelkou na jednotřídce v Dovia. V rytmu otcova kovářského perlíku učila tu vesnickou drobotinu základním prvkům vzdělání, neboť učebna byla v prvém patře nad otcovou kovárnou. V matčině škole dostalo se také prvních vědo-

mostí i jejímu prvorozenému synu — budoucímu diktátorovi — Benitu Mussolinimu.

Benito Mussolini se narodil 29. července 1883 a jeho jméno Benito (t. j. požehnaný) bylo mu dáno podle Benita Juareza, mexikánského revolucionáře a vůdce odboje proti habsburskému Maxmiliánovi. Ačkoli netrpěl snad doma hladem, přece jen vyrůstal v poměrech velmi skrovných. Rodina neměla velkých příjmů; i bylo nutno se uskromňovati, zvláště když přibyli ještě dva sourozenci, bratr Arnoldo a sestra Hedvika. Skromné poměry, v nichž žili, přinutily i otce Mussoliniho, aby svěřil svého syna na vychování kněžím, ačkoli se to příčilo jeho socialistickým zásadám. Byla to však jediná možnost, jak poskytnouti chlapci lepší vzdělání.

Tak se Benito octl v klášteře saleziánů ve Faenzi, v prostředí, které mu bylo zcela cizí. To nebyla již více ona útulná kovárna otcova, kde sedávali s otcem a hltali politické brožury a letáky. Byl to klášter a je přirozené, že vznětlivá a nespoutatelná povaha Mussoliniho neustále narážela na přísná ustanovení domácího klášterního řádu. Chlapci se tu mnoho nelíbilo a tak ho brzo pro stálé rvačky se spolužáky poslali domů. Teprve na úpěnlivé prosby matčiny a sliby chlapcovy, že se polepší, vzali ho zpět. Ale i potom žil jeho duch mimo zdi klášterní a tak se stalo, že léta ztrávená v klášteře nezanechala v něm žádných zvláštních vzpomínek. Zajímala ho jedině historie a zvláště osudy antických národů, z nichž ve své bujné fantasii přímo prožíval římské dějiny.

Po skončení studia ve Faenzi odebral se mladý Mussolini na učitelský ústav ve Forlimpopoli s úmyslem následovati v povolání matku. Životní boj však zvrátil jeho předsevzetí, neboť se ukázalo, že pro mladého muže

s učitelským diplomem a hlavou nabitou socialistickými názory není v Italii místa. Ucházel se marně o různá místa učitelská i o místo obecního písaře v Predappiu — nakonec se sice uchytil na škole v Qualtiere, ale po roce byl již zase bez místa. Zato si odtud odnesl vzpomínku na své první veřejné vystoupení, neboť když se při odhalování pomníku Giuseppe Garibaldiho nedostavil slavnostní řečník, vyskočil bez přípravy na tribunu a pronesl s úspěchem svou první řeč, která strhla celé shromáždění — vždyť Garibaldi byl jeho oblíbeným hrdinou!

Jeho situace se však stávala stále horší a horší a tak se Mussolini, nenacházeje žádného východiska, konečně rozhodl, že odjede do Švýcar. V červenci 1902 s několika lirami a medailonkem Karla Marxe v kapse uskutečnil svůj plán. Záhy se však octl bez peněz a dlouho se bídně protloukal v neznámé zemi. Hladověl, prosil o kousek chleba, až se uchytil v Orbe jako přidavač na stavbě s platem 32 cent. za hodinu. S naběhlými svaly vynášel cihly, ale pro neshodu s podnikatelem byl na konci týdne opět na dlažbě. Rozbité boty, nedostatek a noci ztrávené pod mostem byly opět jeho údělem. Konečně se uchytil trvaleji a časem se stal z Mussoliniho velmi dovedný zedník. Sezonní práce ho ovšem neuživila ani v Lausanne po celý rok a tak v zimě musel si přivydělávati i jinak. Pracoval v továrně na čokoládu jako sluha v obchodě s koloniálním zbožím, ale při tom všem se usilovně vzdělával. A tak po úmorné celodenní práci na stavbě chvátá večer do kursů, pořádaných při lausannské universitě. Učí se francouzštině, němčině a španělštině. Poslouchá přednášky slavného sociologa Vilfreda Pareta, jeho výklady z oboru národního hospodářství a jeho celé pojetí života a způsob myšlení se vrývá hluboce do Mussoliniho mysli.

Švýcarský pobyt Mussoliniho byl přerušen jedině matčinou nemocí, kdy přichvátal domů, aby ji ošetřoval. Nezadržela ho však doma ani churavost otcova, který se navrátil s podlomeným zdravím ze žaláře, do něhož byl uvržen v souvislosti se zmařenými volbami, při nichž srotivší se lid rozbil volební urny. Mussolini se vrátil do Švýcar, neboť k Švýcarům ho poutala možnost dosáhnouti vyššího vzdělání a také již první kroky do politického života. S advokátem Barbonim vydával tu totiž socialistický týdeník „Avvenire del Lavoratore".

Dodáme-li, že horlivě agitoval mezi studenty a dělníky i osobně pro socialistickou myšlenku, je zcela přirozené, že se stal záhy podezřelým cizincem, který při první příležitosti je vypověděn. Vnější popud k vypovídacímu dekretu pak poskytly atheistické výroky Mussoliniho, jichž se dopustil na Vanderveldově přednášce o Kristu. Belgický advokát a socialista, ostřílený v debatách, nejen tu zesměšnil břitkou odpovědí ještě nezkušeného Mussoliniho v očích posluchačstva a způsobil, že ani jeho dívka s ním nechtěla více mluviti, nýbrž přivodil tím i nepřímo Mussoliniho vypovězení z kantonu.

Benito Mussolini však předešel kantonální úřady švýcarské a dříve než mu mohl býti doručen dekret, uprchl sám do blízkého Annemasse, ležící již na francouzském břehu Ženevského jezera. Živil se tu opět zedničinou a soukromými hodinami podle roční doby a možnosti. Jeho neklidný duch mu však nedal, aby se nezdržel činnosti politické a tak přes jistou náklonnost paní podprefektové, které si získal vtipným a úspěšným vykládáním karet, věnuje mu svoji pozornost i francouzská policie. Mussolinimu nezbylo tedy než se vrátiti zpět do Švýcar.

Uchýlil se tentokrát do Curychu, kde se soustřeďovali

političtí běženci všech směrů a kde ostatně meškal v téže době i Lenin. Není však známo, že by se s ním Mussolini kdy sešel. Zato se tu Mussolini seznámil s ruskou emigrantkou Angelikou Balabanovou, s níž uzavřel jedno ze svých mála přátelství. Překládali spolu díla Liebknechtova a Lassova a společenský styk s touto ženou se stal důležitým činitelem v duševním rozvoji Benita Mussoliniho. Jejich přátelství a vzájemné soutěžení potrvalo ještě po letech, kdy se sešli znovu v redakci „Avanti“. Trvalý rozchod mezi nimi nastal teprve, když Mussolini vstoupil do řad bojovníků za válečnou intervenci a Balabanova byla vypověděna z Italie pro svoji revoluční a protiválečnou propagaci. S Leninem a Trotzkim dostala se pak tato socialistická bojovnice do Ruska a hrála tu velmi význačnou roli, ale v r. 1924 byla jako „nebezpečná protirevolucionářka“ vypověděna. Žila pak opět ve Švýcarech, ale se „zrádcem proletariátu“ — jak nazývala Mussoliniho — se již nikdy nesešla a také s fašistickým hnutím se nikdy nespřátelila. Naopak, právě z jejího pera vyšel jeden z nejlepších protifašistických spisů „Wesen und Werdegang des italienischen Faschismus“.

Mussoliniho pobyt v Curychu byl tedy vyplněn vědeckým studiem socialismu a strádáním. Ale ani hlad nezabránil Mussolinimu v politické činnosti; navazuje známosti s rozličnými významnými osobami a agituje v řadách mladé generace dělnické i studentské. Styky s různými politicky podezřelými osobami pohnuly konečně i kantonální úřady bernské k zákroku. R. 1904 byl Mussolini ze Švýcarska vypověděn a ozbrojenou eskortou dopraven až na hranice státu.

Další život Mussoliniho je úplný kaleidoskop. Sloužil nejprve na vojně u bersaglierského pluku ve Veroně. Po

smrti matčině byl však propuštěn, aby pomáhal svému otci, jehož podvrácené zdraví nesnášelo těžkého kovářského řemesla. Malá hospůdka mu dávala skromnou obživu a v ní Benito Mussolini po dvě léta naléval hostům vína i teorie, jež vyčetl z děl Macchiavelliho, Schopenhauera, Nietzscheho a Max Stirnera. Potom se Mussolini sice uchytil nakrátko jako učitel na škole v Tolmezzu v Katanii, ale po roce byl však již opět bez místa, neboť řeč na oslavě Giordana Bruna vynesla mu nedorozumění s úřady. Nějaký čas byl profesorem francouzštiny na soukromém ústavě Ulisse Calviho v Oneglii, pokusil se také uchytiti se v Marseille, avšak mohl se tu zdržeti jen docela krátce, neboť byl opět pro agitaci zatčen a eskortován na hranice.

Konečně se uchytil jako sekretář dělnické komory v Tridentě. Přišel do Rakouska na pozvání tamějších socialistů a pracoval tu politicky, literárně a novinářsky. Z četby německých autorů vznikla v Mussolinim myšlenka napsati velké dílo „Studi critici sulla létteratura tedesca," ale uskutečnil z toho jen zcela nepatrnou část, jež vyšla jednak pod názvem „Sulla poesia di Frederigo Klopstock", jednak ve svazečku „Le figure di donna nel Wilhelm Tell dello Schiller". Kromě literárních studií pokusil se tu i o vlastní literární tvorbu a jeho novela „Nulla è vero tutto è permesso" je téměř předchůdcem Pirandellových prací. Románovou práci „Claudia Particella ossia l'amante del Cardinale" musel pak Mussolini uměle prodlužovati, jak se líbila drobnému čtenářstvu časopisu „Popolo di Trento", v němž vycházela na pokračování. Své tehdejší protiklerikální smýšlení vtělil Mussolini do spisku „Giovanni Huss, Il veridico", jehož celý náklad byl však později vzat z oběhu a zničen. Podobného rázu byla i brožura „Giovanna d'Arco".

Hlavní činnost Mussoliniho v Tridentě byla ovšem novinářská a politická. S advokátem Cesarem Battistim spolupracoval na listě „Popolo di Trento", sám pak byl redaktorem socialistického časopisu „L'Avvenire di Trento". Touto prací novinářskou se sblížil se separatistickým hnutím socialistickým, které bylo v oposici k oficiálnímu vedení vídeňskému. Stal se tím ovšem záhy podezřelým rakouským úřadům, takže byl v roce 1911 pro svoji protirakouskou činnost vypověděn. Navrátiv se takto z přinucení do Italie, dokončil a vydal tiskem práci o otázce tridentské „Il Trentino, veduto da un socialista".

Již z titulu této poslední knihy vidíme, že Mussolini byl zásadní a rozhodný socialista, který svoje přesvědčení dával najevo každým svým činem, každým svým projevem i spisem. Mussolini byl však i Ital a v Italii byl socialismus vždy více rázu národního, než tomu bylo v jiných státech, zejména pak v Rakousko-Uhersku. Individualistická či spíše anarchistická povaha Vlachů pak vnášela i do socialistických řad italských mnoho rozličných názorů. Také Mussolini tu hájil své zvláštní názory, a hlasatelem jich se stal časopis „La Lotta di Classe". Byl to týdeník, který založil a vydával Mussolini ve Forli, kde se stal po svém návratu z Rakouska provinciálním sekretářem socialistické strany.

Po prvé se otevřeně ukázal rozdíl mezi smýšlením Mussoliniho s oficiálním vedením strany v r. 1911. Stalo se tak při válce libyjské, kdy velká většina socialistických předáků podporovala vládu. Toliko menší část se stavěla proti válečným podnikům Italie. Jedním z odpůrců válečného tažení do Tripolska byl mladý novinář Benito Mussolini. Horlil všemi prostředky proti této válce. Vyvolal dosti zdařilou všeobecnou stávku a ve Forli orga-

nisoval dokonce povstání proti vládě Giolittově. Nezdařilo se mu však strhnouti místní lid a byl pro tuto svou činnost odsouzen na 5 měsíců do žaláře.

Řeč, kterou tehdy Mussolini pronesl před soudem, ukazuje nám nejlépe, jak byl jeho socialismus již dávno před světovou válkou proniknut vlasteneckým smýšlením. „Mezi námi socialisty a nacionalisty jest rozdíl v hledisku," pravil mezi jiným, „oni chtějí Italii rozsáhlou, my chceme Italii vzdělanou, bohatou a svobodnou... Mé stanovisko se zakládá na lásce k vlasti,... jsem Ital a miluji zemi, v níž jsem se narodil a jejímž jazykem mluvím, proto jsem jako dobrý italský občan na základě fakt hospodářských a zeměpisných vyjádřil své mínění, že toto podniknutí (t. j. válka libyjská) těžce poškodí zájmy národa, s jehož osudem jsou nerozlučně spojeny i zájmy proletariátu... Italie, po jaké já toužím... snažila by se splniti... povinnost osvoboditi své děti od hospodářské a mravní chudoby..."

V těchto několika slovech je viděti i celkové složení Mussoliniho politické filosofie: socialismus rázu nacionálního. Obě tyto vlastnosti dal Mussolini do vínku i fašismu, který se zrodil téměř za 10 let po událostech výpravy do Tripolska. A těchto 10 let bylo vyplněno neustálým vzestupem politického významu B. Mussoliniho. Tenkráte ve Forli byl to ještě malý, celkem bezvýznamný provinciální novinář. Ale již v r. 1912 stal se z Mussoliniho jeden z hlavních představitelů socialistické žurnalistiky italské. Stalo se to po socialistickém sjezdu v Reggio Emilia v r. 1912, kde byli všichni stoupenci libyjské války ze strany vyloučeni a vedení strany se zmocnili někdejší odpůrci afrického dobrodružství. Mussolini se stal šéfredaktorem hlavního orgánu „Avanti" a vypracoval se tu na novináře, pro něhož noviny byly

vším: zbraní, praporem, ba přímo duší — jak sám jednou pravil.

Až do světové války hájil Mussolini i v „Avanti" své protiválečné stanovisko. A ještě v srpnu 1914 tu hřměl palcovými písmenami: „Pryč s válkou! My zůstaneme neutrální!" Mussolini nebyl však nikdy zásadním pacifistou a na počátku světové války nešlo mu nikterak o princip. Spíše mu šlo o to, aby zabránil vstupu Italie do války po boku Německa. Proto hájil velmi rozhodně nutnost italské neutrality.

Později však, když poznal historický význam okamžiku, zahájil prudkou agitaci za vstup Italie do války po boku dohodových států. Vstoupil tak do řad t. zv. intervenčního hnutí a spolu s Filipem Corridonim a básníkem d'Anunziem byli vlastně jeho vedoucími činiteli. Tito tři mužové ovládali téměř veškeré složky mladé generace italské. Mussolini měl za sebou socialisty, Corridoni syndikalisty a d'Anunzio byl vůdcem mládeže, zvláště studentů.

V této době intervenčního hnutí přišel Mussolini po prvé do styku s lidmi, z nichž mnozí později stáli u kolébky fašismu. Byli to zejména futuristé, jichž vůdce Marinetti již v září 1914 spálil veřejně na milánském náměstí rakouské prapory a uspořádal se svými druhy pouliční demonstrace protirakouské. A ani vězení nezbavilo Marinettiho odvahy hlásati nutnost války a spatřovati ve válce vrcholnou a dokonalou synthesu pokroku. Vrátiv se na svobodu, volá znovu ke studentstvu, že válka je chudému národu jedinou možností, jak si opatřiti potřebné země za přebytek krve. Jedině válka prý omladí Italii a obohatí ji činorodými lidmi; donutí ji, aby nežila již ze svých zřícenin a dávné minulosti, nýbrž ze svých vlastních sil národních. Myšlenky Marinettiho

uchvacovaly mládež a nezmizely ani po světové válce. Naopak žily ve fašismu dále a zazářily znova v plné své síle, když se v roce 1935 rozhodl Mussolini pro nebezpečné dobrodružství v Habeši.

Vedle futuristů byly tu však ještě jiné intervencionistické složky, které nebyly snad ve svém nazírání tak radikální, ale za to početnější a tím pro rozvoj hnutí významnější. Byly to především drobné skupiny nacionalistů, roztroušené po celé severní Italii, z nichž nejvíce vynikala skupina soustředěná kolem časopisu a nakladatelství „Voce" ve Florencii. Byli to většinou mladí spisovatelé jako Prezzolini, Papini a j., kteří pod vlivem Gentileho filosofie blouznili o válce jako o nutné formě světového dění. Myšlenka italské války nacházela však ponenáhlu ohlas i v řadách mladé generace všech politických stran, vybudovaných na principu nacionalistickém. Ovšem celé intervencionistické hnutí by bylo jistě ztroskotalo, kdyby nebyly bývaly získány vrstvy lidové, representované socialistickými živly. A zde měl v tehdejší době již velmi značný vliv Mussolini.

Mussolini byl vlastně tehdy klíčem k celé italské vnitropolitické situaci, neboť jedině on mohl tehdy vyvolati národní rozhodnutí. Byl proto i důležitým činitelem v životě mezinárodním, neboť Francie, jejíž vojsko bylo zatlačeno až na Marnu, hledala nové spojence a měla tudíž eminentní zájem na vstupu Italie do války. Nelze se proto nijak diviti, že se všemožně snažila o podporu a zesílení intervenčního hnutí v Italii.

Mussolini, nadšený obdivovatel francouzského socialisty Blanquiho a zabarvený protirakousky již z doby svého pobytu v Tridentě, octl se záhy ve sféře frankofilů. Jeho články v „Avanti" se stávaly den ze dne zahrocenější proti Německu a jeho spojencům, až konečně

polemika s liberálními listy „Giornale d'Italia" a „Resto del Carlino" ho přinutila, aby se otevřeně vyslovil pro válku s Trojspolkem. Tak přešel Mussolini z řad neutrálů do řad intervencionistů. V říjnu 1914 pak opustil s několika svými spolupracovníky redakci „Avanti" a založil vlastní deník „Popolo d'Italia", který se stal záhy tribunou celého hnutí za válečnou intervenci proti Německu a Rakousko-Uhersku. Byl to socialistický deník a dvě motta v záhlaví hlásala jeho směr. Stálo tu Blanquiho heslo: „Chi ha del ferro ha del pane" (Kdo má železo, má i chleba) a Napoleonovo: „La rivoluzione è un'idea che ha trovato delle baionette" (Revoluce, to je ta idea, která vynašla bajonety). Neméně radikální byl i obsah listu, jehož prvé číslo vyšlo 14. listopadu 1914 s Mussoliniho úvodníkem „Audacia" (Odvaha).

V řadách socialistických předáků nastalo zděšení. Prvé pokusy přiměti Mussoliniho ke změně názoru zůstaly úplně marné a odpověděl na ně svým mussoliniovským způsobem: „Ani hmoždíře pruského krále by mne nepřiměly k návratu." Milánská odbočka strany žádala tedy jeho vyloučení ze strany, má mu však býti poskytnuta příležitost k obhajobě. A tak přichází Mussolini naposled do shromážděné strany, aby hájil své názory s řečnické tribuny. Nezdařilo se mu to ovšem, neboť byl uvítán hlukem zfanatisovaných straníků, kteří ho nechtěli připustiti ani k řeči. Jeho slova: „Jsem a zůstanu socialistou... Není možno přetvořiti si duši. Socialismus vniká až do masa..." zanikala v řevu. V okamžiku uklidnění zvolal ke shromáždění svá známá slova na rozloučenou: „Vy mne nenávidíte, protože mne stále ještě milujete."

Tak se skončila Mussoliniho činnost v italské socialistické straně a 23. ledna byl pak i formálně vyloučen.

Vyplnila se však slova Mussoliniho. Roztrhli sice jeho socialistickou stranickou legitimaci, avšak nemohli mu znemožniti jeho další práci pro socialismus. Okolnosti za světové války přinutily sice Mussoliniho k spolupráci s živly čistě nesocialistickými a také poválečný fašismus se nezrodil jako čistokrevné dítko socialistických doktrin, ale prozrazuje dnes čím dále tím více socialistický původ svého otce. Tehdy za světové války, kdy se Mussolini octl téměř na dlažbě, napolo vyhozen z redakce „Avanti", a kdy téměř bez finančních prostředků zakládá svůj časopis, nemohl příliš zdůrazňovati svoje třídní uvědomení, ač až do r. 1919 nepřestal se vydávati za socialistu a svůj list „Popolo d'Italia" označovati za socialistický deník.

Doba Mussoliniho vyloučení ze strany je vůbec jedním z nejzajímavějších okamžiků Mussoliniho života. Snad zajímavější než samotné pozdější budování fašismu. Zde se vlastně začíná druhá, zcela nová perioda jeho životní práce, kdy se z anarchisticky založeného bouřliváka stává ponenáhlu konstruktivní politik. Exkomunikovaný socialista Mussolini pustil se tehdy do politické činnosti na vlastní pěst a stal se tmelem četných, avšak až dosud nesourodých složek intervencionistického hnutí.

Na prvním shromáždění jeho spolupracovníků, konaném v lednu 1915, nacházíme již jména, která se stala později velmi známými ve fašistickém hnutí. Byli tu Bianchi, Bottai, Olivetti, Corridoni, Papa, de Ambris, paní Sorgue a jiní. Zde také bylo rozhodnuto vybudovati v Italii síť organisací, nazvaných „Fasci di azione rivoluzionaria", jejichž účel byl ovšem zcela jiný než pozdějšího poválečného fašismu. S jeho fasces nesouvisí však jen podobou jména, nýbrž i svým složením,

neboť to byli lidé ponejvíce mladí, z řad studentů a radikálních dělníků, ale i kruhů buržoasních, kteří znechuceni nepochopitelnou jim politikou opatrných „starých pánů", toužili po válečných dobrodružstvích. Ovšem účel těchto válečných svazků byl zcela jiný. Tehdy šlo jedině o to, pohnouti italské vládní kruhy k rozhodnému kroku — ke vstupu Italie do světové války.

Intervencionisté zpracovávali za tím účelem veřejné mínění všemi prostředky. Ulice duněly pod kroky tlup intervencionistické mládeže a v rytmu pochodu zaznívaly jejich skandované výkřiky:

Abbasso L'Austria!
E la Germania!
Con la Turchia!
In compagnia!

Naivní říkání, které se však ozývalo na všech ulicích, náměstích i tržištích a působilo na mysl lidu více, než dlouhé a učené výklady. Obratný Mussolini, který beze sporu je mistrem v umění ovládati široké masy lidové a vsugerovati jim své vlastní přesvědčení, nezapomínal však ani na tisk. A tak v „Popolo d'Italia" útočil proti všem, kdož se mu zdáli býti odpůrci války: proti kněžím a papežově mírové encyklice, proti socialistům, které nazýval „bečícími ovcemi", a proti měšťákům, kteří se bojí o své dobré bydlo. Současně stoupenci intervencionismu líčili italskému proletariátu nadcházející válku jako válku třídní, vedenou chudou, proletářskou Italií proti bohatému, kapitalistickému Německu.

Na jaře 1915, 15. května, přinesl pak „Popolo d'Italia" velmi krátkou, ale zato energickou výzvu. Červená barva dodávala pak slovům ještě většího důrazu. Bylo tam:

„Čest a budoucnost vlasti jsou v nebezpečí; vlast je na rozcestí nejstrašnějším z celé své historie! Lide, Tobě patří slovo! Buď válka, nebo republika! Podepsán: Mussolini.

Pod tlakem veřejného mínění byla konečně oficiální politika italská, representovaná již tehdy přestárlými politiky v čele se samotným Giovanni Giolittim, přinucena válku vypověděti. Stalo se tak 24. května 1915 a koncem tohoto roku narukoval Mussolini jako dobrovolník na sočskou frontu. Historie, snad pod vlivem pozdější slávy a moci Duceho, zkrášlila i toto období Mussoliniho života, ale skutečnost moderní války je velmi šedá. Proto i Mussoliniho vojenská činnost je celkem velmi prostá: sloužil jako desátník až do jara 1917, kdy byl těžce zraněn střepinami roztrhnuvšího se italského zákopového hmoždíře.

Zotaviv se v nemocnici, vrátil se Mussolini zpět do redakce „Popolo d'Italia". Byl nejvyšší čas, neboť lid byl pobouřen vojenskými neúspěchy a vláda se stěží držela. Situaci mohl zachrániti jen nějaký pronikavý úspěch válečný, který však nepřichází. Naopak přicházejí doby ještě těžší, zvláště porážka u Caporetta, a tu Mussolini chápe se opět pera a obratnými hesly šíří v lidových vrstvách vědomí nutnosti této války a naději na šťastný konec.

Ale ani konec války nebyl koncem Mussoliniho poslání. Naopak pravý jeho úkol teprve přichází, neboť Italie vyšla ze světové války sice vítězně, dokonce obohacena novými zeměmi, ale vnitřně rozervána více než kterýkoli z jiných dohodových států.

V Italii došlo po světové válce k velmi vážným sociálním otřesům. Stávky a nepokoje byly na denním pořádku, dělnictvo obsazovalo továrny, sedláci zabírali

velkostatky a železnice byly v úplném nepořádku, takže stát jen za zboží rozkradené v době železničních stávek musel zaplatiti za r. 1921 a 1922 na 100 milionů lir. Obchodní kruhy byly pak znepokojovány rekvisicemi organisovanými Camerou del Lavoro pomocí nákladních aut po celé zemi.

Anarchie zavládla v zemi a neschopné, rychle se střídající vlády nestačily na potlačení všech těchto nepokojů. Obyvatelé hledali proto záchranu ve svépomoci; vznikla tak „Lega antibolscevica" v Římě, „Aleanza di difeza cittadina" ve Florencii, spolek „Pro Patria" v Bologni a j. Byly tu již i ozbrojené a vojensky organisované skupiny arditů, kteří první nosili černé košile a měli černý prapor. Také některé politické strany měly uniformované čety, tak liberálové nosili šedivé košile a nacionalistická družina „Sempre pronti" měla modré košile.

Za těchto okolností docházelo v městech i na venkově k srážkám, které byly sice ponejvíce místního rázu, avšak vedly zvláště v severní Italii k všeobecným bouřím a výtržnostem. Horkokrevná mládež, zvláště studenti, uplatňovala se při nich nejvíce, neboť mládí je vždy ochotno manifestovati za svoje názory a dodávati svým projevům důrazu nejen křikem, nýbrž i pěstmi, holemi a případně i zbraněmi. Ač ve skutečnosti nebyly události ty tak krvavými, jak jsou dnes obvykle líčeny v italských popisech této doby, přece jen zahynula při nich značná řada lidí a někdy za okolností dosti drastických. Při „trestných" výpravách se pak ničil majetek a vypalovaly se domy, v nichž měla své sídlo druhá strana. Veřejné úřady a ozbrojená moc státní, která se povětšině omezila na pouhé přihlížení k událostem, ukázaly se celkem nezpůsobilými zvládnouti situaci.

Doba byla tedy neobyčejně příznivá pro uplatnění

se nějaké silné osobnosti — a tou se měl státi Benito Mussolini. Jeho úloha byla mu usnadněna již celkovým vývojem, který potřeboval jen usměrnění a sjednocení. A tak se Mussolini — podobně jako v intervencionistickém hnutí za války — stává tmelem toho všeho, co již bylo vykonáno a co vlastně vykonali jiní. Fašismus navázal tak na intervencionalismus z doby války i na jednotlivé místní obranné skupiny poválečné a vytvořil tak jediné hnutí, které navenek zdálo se býti jednotné, avšak myšlenkově tvořilo konglomerát zcela nesourodých názorů.

Projevilo se to hned na prvé schůzce vedoucích činitelů, kde mezi čtyřiceti pěty účastníky byly zastoupeny nejrůznější směry: arditi, syndikalisté, republikáni, bývalí i aktivní vojáci. Převládali pak mezi nimi opět futuristé, representovaní samotným Marinettim a jeho druhy. Dodáme-li, že tu směr nezávislých socialistů zastupoval Mussolini, pak máme vlastně s nepatrnými změnami pohromadě bývalé vůdce intervenčního hnutí. Spojitost s dobou válečnou byla dána a bylo jí třeba využíti. Proto nově zrozený fašismus kromě boje „proti vzmáhajícímu se komunismu“ uhodil i na stranu čistě sociální. Zejména Mussolini zdůrazňoval ve svých článcích a projevech, že jest třeba uspokojiti zklamaný proletariát a dokončiti revoluci, představovanou světovou válkou.

Postavení Mussoliniho v začátcích fašismu nebylo však ani zdaleka tak pevné a významné, jak by se snad mohlo souditi z jeho dnešní neomezené moci. Byl prostě jednou z oné velké řady osob, které dohromady představovaly „politické“ vedení fašismu a z nichž pravděpodobně každá chovala v sobě naději státi se v budoucnosti neomezeným vůdcem lidu.

Obráceně však celá politická dráha Mussoliniho je v poválečných dějinách italských nerozlučně spojena s rozvojem fašismu. Proto ve fašistické činnosti Mussoliniho, stejně jako ve vývoji samotného fašismu, můžeme pozorovati dvě, od sebe velmi znatelně oddělená období.

První období je dobou získání moci. Je to doba, kdy Mussolini upevňoval svoje postavení ve straně a fašismus jako celek bojoval o své uplatnění v politickém životě italském. Proto v této době bylo veškeré úsilí fašistického hnutí věnováno snaze po moci. Právem bylo tehdy fašismu vytýkáno, že „jediná věc, která je pro fašismus opravdu důležitá, je vládnouti, ať již investituru obdrží doma či od ciziny, od monarchie či republiky, od buržoasie či od proletariátu". Uvnitř strany pak usiloval Mussolini nejen o vytvoření vlastní pevné posice, nýbrž i o vytvoření jednotného rázu fašismu a o odstranění onoho myšlenkového chaosu, jímž byl fašismus ve svých začátcích zmítán. Doba ta se přibližně končí rokem 1926, kdy nastává období druhé, které se vyznačuje snahou o rozšíření fašistické myšlenky na všechna odvětví lidského života a snahou o vědecké zpracování těchto názorů. Postavení Mussoliniho je v této době upevněno již tak, že není vlastně žádných konkurentů s jeho mocí. Je to Duce.

Ve svých začátcích byl tedy italský fašismus zcela jiného rázu, než jakého nabyl v pozdějších letech svého vývoje. Již po stránce formální je tu zásadní rozdíl, neboť fašismus vznikl v r. 1919 jako volné politické hnutí (antipartito), bojující proti politickému stranictví. Politická strana fašistická — Partito Nazionale Fascista — vznikla teprve později, až po prvních neúspěších volebních; definitivního zřízení dostalo se jí pak vlastně až koncem roku 1921, kdy spory o politický program způ-

sobily jednu z největších vnitřních krisí fašismu. Avšak i po této rekonstrukci zachoval si fašismus onu pružnost, která mu byla dána do vínku zdůrazňováním činu před přílišným teoretisováním. Je v tom viděti, jak ve skutečnosti již tehdy byl fašismus ovládán Mussolinim, který vždy zdůrazňoval a zdůrazňuje dodnes zásadu „L'atto precede sempre la norma."

Úspěchy fašismu v jeho prvých dvou letech — v roce 1919 a 1920 — byly velmi malé, lze-li je vůbec úspěchy nazvati. Proto Mussolini a ostatní vůdcové fašismu snažili se všemožně využíti politické situace a fašismus kolísal bez jakékoli pevné a cílevědomé linie mezi nacionalisty, liberalisty a republikány, bojoval proti marxismu v dělnictvu, ale současně vyzýval dělnictvo k obsazování továren a boji proti zaměstnavatelům. Hledal prostě spojence, ale současně se valil se všemi. Poměrně nejúžeji spolupracoval fašismus se skupinou d'Annunziovou, jehož arditi obsadili v oné době Rjeku, a který touto akcí byl vlastně vyřaděn z vnitřní politiky.

Lidová hesla, hlásající všeobecné volební právo pro muže i ženy, znárodnění zbrojařského průmyslu, sekvestraci církevního majetku a válečných zisků, zdanění velkých kapitálů a omezení pracovní doby působila však účinně na široké vrstvy obyvatelstva. Fašismus ponenáhlu rostl. Spojení s nacionalisty a liberalisty ve volbách 1921 vyneslo pak fašistům první volební úspěch: 35 mandátů. Celkově však znamenaly tyto volby v Italii oslabení nacionalistické skupiny, takže další kooperace s pravicovými složkami nemohla přinésti fašismu žádného dalšího užitku. Proto Mussolini, tehdy již jeden z vedoucích poslanců fašistických, rozbil volební souručenství a zdůrazniv republikánskou povahu fašismu, navázal styky se socialisty a lidovci. Politický

význam Mussoliniho dosáhl tím takového stupně, že se dokonce uvažovalo již tehdy, aby byl pověřen sestavením vlády. Mussolini však byl si příliš vědom slabostí fašistického hnutí, které v oné době ještě bylo nezpůsobilé k vládní politice, a proto odmítal všechny podobné návrhy.

Hlavní rozmach fašismu a uplatnění se Mussoliniho nastalo teprve po pochodu fašistů na Řím. Pochod na Řím je nyní označován v dějinách fašismu jako revoluční akt a je kladen za vzor dokonalé revoluce, při níž nebyla vylita ani kapka krve. V podstatě šlo tu o soustředění asi 50.000 fašistů, jen z malé části ozbrojených, v předměstích Říma. Jejich úkolem bylo obklíčiti a obsaditi město.

Mussolini oznámil tento rozhodný krok sice již 24. října 1922 na národním sjezdu fašistickém a 26. října, tedy za dva dny nato, vyhlásil mobilisaci fašistické milice. Ministerský předseda Facta nevěnoval však této činnosti fašistů valně pozornosti a vzpamatoval se teprve, když černé košile stály již před branami věčného města. Vzpamatoval se však přece v poslední chvíli a chtěl vyhlásiti stav obležení. Král však dekret nepodepsal, podle jiné verse odvolal svůj podpis na dekretu již podepsaném a povolal naopak Mussoliniho do Říma, aby sestavil vládu.

Při pochodu na Řím ukázal se Mussolini stoprocentním novinářem. Nejen, že neopustil po celou tu dobu milánskou redakci, ale i v okamžik tak rozhodný, jako bylo jeho povolání do Říma, zvolal nejprve k svému bratrovi: „Připrav zvláštní vydání". Pak teprve odejel do Říma, sestavil vládu a stal se tak po prvé ministerským předsedou — capo del governo — jímž je až dodnes. Jeho postavení však nebylo tenkráte nijak závi-

děníhodné. Byl nucen sestaviti koaliční vládu, neboť bylo v parlamentě tehdy mezi 540 poslanci jen 30 fašistů. Nezbylo tedy Mussolinimu, než vzíti do vlády i liberály, popolary, demokraty a nacionalisty.

Záhy však přikročil Mussolini k volebním reformám, které měly dopomoci fašismu k moci. Především bylo rozšířeno volební právo na občany od 25 let na místo dřívějších 30. Dále měla napříště nejsilnější strana, dosáhla-li ve volbách alespoň 25% všech hlasů, obdržeti $^2/_3$ mandátů. Ve volbách, konaných v dubnu 1924, dosáhla pak fašistická, resp. vládní kandidátka, dokonce 65% všech hlasů. Bylo jí proto přiděleno 374 mandátů a měla tak zajištěnu nadvládu nad všemi ostatními stranami politickými dohromady.

Tehdy došlo k závěrečnému boji, za něhož byl zabit vůdce unitářů Matteoti. Důsledky této politické vraždy byly nečekané, neboť měšťanské vrstvy v nejistotě, jakou úlohu hrálo při ní vedení strany, ba sám Mussolini, odpadly od fašismu a fašistické hnutí se octlo v těžké krisi, kterou mohlo překonati jedině obratnou taktikou. Postavení Mussoliniho bylo velmi těžké. Měl zachraňovati fašismus a při tom jeho vlastní postavení bylo značně otřeseno, zvláště když oposice začala veřejně rozhlašovati, že je osobně odpovědný za vývoj vnitřní politiky. Na druhé straně však Národní strana fašistická po secesi umírněných vrstev „buržoasních" se zradikalisovala, neboť nyní nabyli v ní vrchu lidé, kteří neměli co ztratiti, a Mussolini mohl pak s úspěchem své odpůrce rozdrtiti.

Nejprve ovšem došlo k pokusům o smír. Všechny osoby, které se octly v podezření z účasti na Matteotiho vraždě, byly bez milosti odstraňovány, na celou řadu jich byla uvalena vyšetřovací vazba a v březnu 1926 konalo

se pak s vrahy vlastní soudní přelíčení. Také ve vnitřní politice italské došlo k velmi závažným změnám. Byla dokonce sestavena zvláštní ústavní komise, nazvaná později lidově „Soloni", v čele s Giovanim Gentilem, která měla upraviti vztahy mezi mocí výkonnou a zákonodárnou, poměr státu k tisku, k úvěrním ústavům, k tajným společnostem, k mezinárodním stranám a k syndikátům. Uvnitř fašistické strany došlo pak k čístce, za níž Mussolini obětoval mnoho svých důvěrníků, jen aby zachránil politickou situaci po dobrém. Reorganisoval vládu a dal v ní zastoupení nacionalistům. Oposice však mohutněla den ze dne a vedena politiky Salandrou, Orlandem a Giolittim, utvořila svůj vlastní dílčí parlament, který zasedal na Aventinu. Mussolinimu nezbylo, měl-li zachrániti sebe sama, než sáhnouti k radikálním prostředkům.

Byl k tomu donucen i tím, že zradikalisované řady vlastních fašistů začaly se bouřiti proti umírněné politice svého vedení. Hlavou těchto nespokojenců byl jakýsi Farinacci, člověk s neobyčejnými ambicemi, který v úloze generálního tajemníka strany neopomenul nikdy stavěti na obdiv svoje domnělé zásluhy o fašismus a naznačovati, že vyniká nad samotného Duceho. Toto nebezpečí rozkolu ve straně a dříve uvedená neschůdnost smírné cesty pohnuly tedy Mussoliniho k tomu, aby t. zv. Aventinská oposice byla zdolána násilím. Censura, zastavování tisku, pronásledování zednářů a nefašistické inteligence vykonalo své dílo, jež bylo vyvrcholeno oficielním zbavením mandátů všech účastníků Aventinské oposice. Vůdcové její utekli pak do ciziny nebo byli konfinováni na Liparských ostrovech.

Parlament se stal 100% fašistickým a byl ochoten odhlasovati každou vládní předlohu, kterou by mu Musso-

lini předložil. Fašismus byl tedy u svého cíle — dosáhl plně moci ve státě, avšak Mussolini sám musel se vypořádati s četnými pokusy o omezení své moci a s pokusy o rozkol ve fašistické straně.

Byla jich celá řada a nevycházely jen z provinčních center fašistických, ale i z bezprostředního okruhu kolem Mussoliniho. Kromě zmíněného separatistického směru regionálních vůdců, vedených Farinaccim pokusili se již v r. 1923 Misuri a Corgini o založení oposičního sdružení „Patria e Libertà", které však zaniklo dříve než nabylo většího významu. Stejně zmizely v propadlišti dějin i rozkolnické „fasci nazionali", organisované fašisty Salou a Fornim v severní Italii. Jednota fašismu a Mussoliniho moc byla však ohrožována i rozličnými proudy ve vlastním fašismu, kde se bývalí squadristé nesnášeli s fašisty, a skupiny intelektuálů, sdružených kolem časopisu „Voce", „Critica Fascista", „La Conquista dello Stato" a jiných špatně se snášely s lidovými vrstvami fašistickými. K tomu přistupovaly ještě třenice mezi důstojnictvem řádného vojska a veliteli fašistické milice, kteří v očích vojáků byli přece jen revolučními „parvenu", a které málem vedly k občanské válce.

Mussolini za těchto krisí ukázal obdivuhodnou dovednost politika. Ve svých projevech hlásal nutnost sebekázně mezi fašisty, stavěl na odiv krajní obětavost ke straně a vůbec nešetřil sliby. Při tom odmítal veřejně jakékoliv uctívání své osoby, ale současně upevňoval všemi prostředky svoji moc. Tím se mu podařilo nejen převésti fašismus přes nejhorší doby a odstraniti všechny své skryté i veřejné nepřátele a odpůrce, nýbrž i vytvořiti pro sebe diktátorskou funkci polobožského Duceho.

Tak se skončilo prvé období fašismu a současně i ob-

dobí Mussoliniho vzrůstu. R. 1926 začíná se pak zcela nová doba. Je to doba reorganisace státu ve smyslu fašistických doktrin, které jsou prohlubovány a stavěny na vědecký základ. V této době fašismus pronikl skutečně nebo alespoň podle jména — veškerá odvětví společenského života italského, takže není dnes v Italii oboru, v němž by se neuplatnil fašistický duch. Reorganisoval státní správu, včlenil hospodářský život do stavovsky organisovaných syndikátů a podrobil celé národní hospodářství jednotnému záměrnému řízení pomocí korporací, rozřešil poměr státu k církvím ustanovením jediného státního náboženství, poskytl vzpruhu umění, uplatnil se význačnou měrou i v oblasti duchových věd a vynaložil vše, aby stoupla kulturní úroveň italského národa.

Ústředním bodem, přímo osou celého dění ve fašistické Italii, stal se pak Duce, jehož právní postavení je dáno tím, že je současně nejvyšším hierarchou ve všech třech hierarchiích, vytvořených fašismem. Musíme si totiž uvědomiti, že ve fašistickém státě, který je totalitární ve smyslu zásady „vše ve státě, nic mimo stát“, je celek nadřaděn individuu a jedinec se tu může uplatniti jedině prostřednictvím neobyčejně komplikované organisace. Celý život je tu spoután do tří hierarchií: hospodářské, politické a správní. Hospodářská hierarchie je tvořena syndikáty a korporacemi, politická orgány Národní strany fašistické a správní nadřízenými a podřízenými úřady státními. Vznikla tak rozsáhlá síť organisací vzájemně skloubených a se doplňujících, v nichž a za jejichž dozoru prožívá fašista svůj život od kolébky až do rakve.

Stát pečuje již o jeho zrození intensivní populacionistickou politikou, která však ve skutečnosti nedosahuje valných úspěchů a stoupající počet obyvatelstva je spíše

způsobován klesající úmrtností. Stát stará se však i o výchovu své mládeže ne snad jen ve škole, nýbrž i mimo školu. Hoši od 6—8 let jsou již organisováni v četách jako „Synci vlčice", od 8—14 jsou členy „Balilly," od 14 do 18 let tvoří organisaci „Avanquardia" a od 18—21 let jsou již „mladými Italy". Dívky jsou vychovávány odděleně od chlapců. Od 8—14 let jsou v organisaci Malých Italek a od 14—18 let v organisaci Mladých Italek. Dívčí výchova je převahou rázu estetického, chlapecká předvojenského, kromě toho je však v těchto dětských organisacích věnována zvláštní péče náboženské výchově.

Ve 21. roce je Ital plnoletý a může se státi členem „Partito Nazionale Fascista". Může a nemusí, ale všechna vedoucí místa jsou fakticky, nikoliv ovšem právně, vyhrazena organisovaným fašistům, takže fašisti tvoří podobně jako komunisté v Rusku privilegovanou kastu. Stát však bdí a dozírá i na veřejný a soukromý život dospělých občanů. Pečuje o jejich další vzdělání v rámci „Opera Nazionale Dopolavoro". Je to organisace, která má bojovati proti zahálce a zločinnosti a usilovati o povznesení kulturní úrovně širokých vrstev. Je to organisace velmi podobná našim Osvětovým svazům a pracuje celkem stejnými prostředky: přednáškami, koncerty, divadlem, biografem a pod.

Stát bdí však i nad hospodářským a politickým životem svého lidu, a to tak účinně, že to až připomíná policejní státy minulého století. Ve fašistickém státě je politická strana jen jediná a je tudíž vlastně ztotožněna se státem. Politický zájem strany kryje se tu úplně se zájmem státním a politická organisace, tvořená třemi stupni nadřaděných sekretariátů slouží tu vlastně k ovlivňování vůle lidu a ovšem současně i ke kontrole politického mínění širokých vrstev. Jsou proto zvláště

místní sekretáři velmi důležitými činiteli, neboť mají především dozírati na své členstvo a jsou odpovědni za život, politické smýšlení, výchovu a morální chování členů strany.

Ještě důležitější než politický dozor, který konec konců musí ve větší nebo menší míře vykonávati každý stát, je státní činnost na poli hospodářském. Zde se také jeví nejvíce příbuznost fašismu se socialismem, takže, ač se to snad zdá značně absurdní, může býti italský fašismus považován za soustavu protikapitalistickou. Je sice pravda, že soukromé vlastnictví a soukromé podnikání bylo zatím ještě v Italii ponecháno, ale podléhají takovému dozoru veřejnému a takovým omezením, že svoboda podnikání je v dnešní Italii zachována spíše právně než ve skutečnosti.

Vše podléhá korporačnímu zřízení a jeho ustanovením a korporace, ačkoli svým složením jsou stavovskými organisacemi, jsou legálně prohlášeny za státní orgány a sledují výlučně zájmy celku proti zájmům jednotlivce. Za takových okolností stává se pak výrobce zcela nesvobodným, neboť nemůže svobodně vyráběti, co by chtěl. Nová továrna nemůže vzniknouti bez úředního povolení a závod stávající je prostě omezen na svůj určitý druh statků, od něhož se nesmí uchýliti. Továrna tedy nemůže ani rozšířiti obor své výroby, ani provoz omeziti a dělníky propustiti. Továrna však nesmí o své újmě ani doplniti svou výrobu vlastním vyráběním věcí potřebných k výrobě (na př. součástek, obalů a pod.), pokud si je dříve sama nevyráběla.

Tato dalekosáhlá omezení výrobní svobody mají v sobě nebezpečí, že hospodářský život ztratí svoji pružnost a stane se statickým hospodařením. Každé hospodaření vtěsnané do nehybných předpisů vedlo až dosud

k hospodářskému a kulturnímu úpadku národa. Stalo se to u nás v době přežití cechovního zřízení a ve světových dějinách jsou toho dokladem čínské a indické poměry. Ve všech těchto případech učinily přísné předpisy, znemožňující svojí nepružností další hospodářský vývoj, z národů druhdy kulturně a hospodářsky vysoko stojících národy zaostalé a znemožnily jim dosáhnouti dalších stupňů světové kultury. Otázka úspěchu korporačního zřízení jest tedy v tom, zda se podaří úřadům tvořiti normy a činiti jednotlivá opatření v dostatečném souladu s duchem doby.

Prohibiční opatření fašismu jsou dalekosáhlá a nezůstalo jimi nic ušetřeno. Zaměstnavatel, který by vyloučil své dělnictvo — zaplatí pokutu 10.000 až 100.000 lir. Podobně stihne pokuta i dělníky, kteří zahájí stávku. Účastníci jsou potrestáni pokutou 100—1000 lir a původcové stávky nadto ještě vězením do 2 let. Za stávku považuje pak fašistický zákonodárce již případ, když tři nebo více zaměstnanců po předchozím dorozumění přestalo pracovati nebo svým chováním způsobilo, že pravidelný chod práce byl rušen, a to v úmyslu dosáhnouti zlepšení pracovních podmínek. Kromě těchto trestů podle syndikálního zákona mohou býti ovšem jak stávkující dělníci, tak zaměstnavatel vyloučivší své zaměstnance potrestáni i podle trestního zákona.

Pracovní poměr pozbyl prostě ve fašistické Italii rázu soukromého a stal se veřejnoprávním. Stát si vyhradil pro sebe rozhodování veškerých pracovních sporů a přikázal je před zvláštní obligatorně příslušné pracovní soudy. Stát také stanoví mzdy, kolektivní smlouvy jsou všeobecně závazné a zprostředkování práce je vyhrazeno výlučně veřejným zprostředkovatelnám práce. Zaměstnavatel pak nemůže propustiti zaměstnance a za-

staviti provoz v podniku bez státního schválení. Možnost soukromých zisků byla sice kapitalistům zachována, ale i tu ne neobmezeně. Stát resp. korporace zasahují i do tvoření cen a předpisují dalekosáhlá sociální opatření ve prospěch zaměstnanců.

S hlediska italského dělnictva, které žilo před světovou válkou v poměrech mnohem horších, vykonal fašismus pro ně velmi mnoho. Kulturně i sociálně. Ovšem u srovnání s naším sociálním pojištěním vykazuje italská úprava ještě dnes mnoho nedostatků. Tak chybí tu vlastně všeobecné pojištění nemocenské, neboť „Národní fašistická sociální pojišťovna", zřízená v r. 1935, zabezpečuje dělníky pouze proti tuberkulose, nemoci z povolání, úrazu a stáří. Tomuto pojištění podléhá každý pracující muž i žena od 15—65 let a příspěvek platí zaměstnanec se zaměstnavatelem na polovinu. Zvláštností je italské pojištění proti nedobrovolné nezaměstnanosti, z něhož však velká část dělnictva je zatím vyloučena. Ženy podléhají pak zvláštnímu pojištění pro případ mateřství.

Horší než sociální pojištění jsou poměry mzdové, neboť italští dělníci u srovnání s našimi jsou mnohem hůře placeni. Průměrná mzda kvalifikovaného dělníka v průmyslu činí v Italii asi 350 lir a dělnictvo nekvalifikované, zvláště ženy, je placeno ovšem ještě mnohem méně. Při tom cenová hladina není úměrná těmto malým číslům, takže jedině skromná životní úroveň italského dělníka — mnohem nižší, než na jakou jsme zvyklí v našich průmyslových krajích — umožňuje mu, že může vyjíti s těmito pro nás nízkými výdělky. Ovšem u srovnání s dobou předválečnou učinilo italské dělnictvo nesmírné pokroky. Nejen, že se zlepšilo jeho hmotné postavení, nýbrž dostalo se mu i nebývalých sociálních opatření. Kromě

toho dostalo se mu ve fašistických syndikátech velmi značné opory politické, jejíž síla může býti i v diktatuře velmi značná a jejíž vliv se ve fašistické Italii jistě časem projeví.

Jedním z nejtěžších problémů, které musil Mussolini řešiti, byla nezaměstnanost způsobovaná jednak všeobecnou krisí, jednak rychle stoupajícím počtem obyvatelstva v Italii. Země se vlastně stala po světové válce relativně přelidněnou, neboť přebytečné pracovní síly nemohly a nesměly se vystěhovati do ciziny. Nadto veliký počet obyvatelstva byl přímo záměrným cílem populacionistické politiky fašistické, neboť Mussolini v souhlase s naukou Macchiavelliho hlásá, že demografická síla národů je prejudicielním údajem jejich politické a hospodářské moci. Má-li ovšem země uživiti větší počet obyvatelstva, pak nutno přebytečný lid nějak zařaditi do výrobního procesu.

Částečné řešení tohoto problému bylo i trvalé ponechání milice, která se po ovládnutí Italie fašismem stala vlastně bezpředmětnou. Hlavním řešením však byly obrovské investice státní.

Rekonstrukce silnic, stavby hydroelektráren, elektrisace železničních tratí, přestavby námořních přístavů, značné investice pro zvýšení cizineckého ruchu, zejména vykopávky v Římě, vybudování letectva, meliorační práce a vnitřní kolonisace zaměstnaly tisíce lidí a vedly k celkovému pozvednutí země. Na druhé straně znamenaly ovšem tyto práce — spolu s výdaji na zbrojení, jemuž v posledních letech sloužila téměř celá jedna čtvrtina celkové částky státního rozpočtu — zatížení státních financí. Daně rostly proto závratnou měrou, takže dnes dosahuje zdanění asi 30% celého národního důchodu. Státní dluh pak vyrostl z 15 miliard lir před-

válečných na 110 miliard lir v r. 1934 a habešská okupace jej ještě zvýšila.

Veškeré tyto práce, tak jako celá politika fašistická, měly však ještě jeden účel: pozvednouti mezinárodní význam Italie a učiniti z ní významného činitele v mezinárodní politice. Veliká a silná Italie, důstojná svých římských předků, žila v představách Mussoliniho již od doby jeho mládí a je proto zcela přirozené, že se snažil ji realisovati. Proto základní myšlenkou zahraniční politiky fašistické se stalo usilovati všemožně o upevnění postavení Italie ve Středozemním moři a zmenšiti v této sféře pokud možno význam států jiných, zvláště Anglie. Mussolini sledoval tuto směrnici dokonce i v oněch dobách, kdy se zdálo, že vztahy Anglo-italské jsou co nejlepší. Vzájemné návštěvy královských manželů a drobné úsluhy měly tu býti zjevně jen maskou skutečných poměrů.

V r. 1935 došlo pak k výpravě do Habeše a zájmy obou zemí se střetly v plné síle. Zdá se, že Mussolini nepočítal s touto nepřízní Angličanů, ač vyslal Grandiho do Londýna již v lednu onoho roku, aby zkoumal náladu britské vlády. Později se však ukázalo, že Britanie nepřála Italii tohoto zisku a události pak vyvrcholily na jedné straně hospodářskými sankcemi, na druhé straně protibritskou propagandou vedenou Italií. Další průběh událostí je pak již dosti znám. Italie se sblížila s Německem, Mussolini stal se otevřeným nepřítelem Anglie, Italie dobyla celé Habeše a Německo v nestřežené chvíli porušilo v Porýní další ustanovení mírových smluv. Protibritský úspěch v Habeši a Porýní povzbudil pak jak odvahu Mussoliniho, tak i Hitlera. Nacistické pokusy o Gdansko, německá žádost o vrácení kolonií, španělské události a konečně i britské zbrojení, které

má obnoviti rovnováhu sil v Evropě, jsou nepřímými důsledky nezdaru anglické politiky za války italsko-habešské.

Vraťme se však k ústřední osobě všeho tohoto dění ve fašistické Italii — k Benitu Mussolinimu, kterého Gunther tak výstižně přirovnal k ocelovému peru. Můžeme se dívati na něho velmi různě, každý podle svého politického přesvědčení, ale jedno je jisto: je to muž neobyčejně nadaný, jehož duch činí z něho politika železných nervů a nezlomné odhodlanosti. Vzpomeňme tu znovu právě uvedených událostí za habešské války. Téměř všechny státy se odvrátily od Italie a vyhlásily Italii sankce. Jiný státník by byl asi ustoupil, ale Mussolini provedl své, a to dokonce v čase mnohem kratším, než původně zamýšlel.

Je opravdu obdivuhodné, jak je všestranný duch Mussoliniho. Od r. 1922 zastává nepřetržitě ministerské předsednictví; kromě toho však zastával i jiná ministerstva, postupně vlastně vystřídal všechna a často jich měl i několik najednou. Spravoval takto ministerstvo vnitra, zahraničí, kolonií, války, námořní, letecké, veřejných prací i ministerstvo korporací. Jednotlivé tyto resorty bral si obyčejně v dobách, kdy se v nich dály důležité změny nebo když bylo v nich třeba pevné ruky, která by v příslušném ministerstvu zavedla pořádek.

Je-li Mussolini přísný na jiné, je především přísný také na sebe. Již v 9 hod. je prý Duce v úřadě, tam také poobědvá a teprve o 7. hod. večerní jde domů. Je to skvělý státní úředník, který pracuje s nadobyčejnou přesností, neboť nenávidí vše *à peu près*. Při tom si velmi rád pohovoří s nejrozmanitějšími osobami — poskytl prý již přes 60.00 audiencí — patrně i proto, aby měl dostatečný styk se skutečným životem a nebyl závislý

na radách svého bezprostředního okolí. Mussolini sám říká, že nemá přátel, jen známé, a že nevěří proto nikomu. O tom, že Mussolini nevěří nikomu a že rozhoduje se zcela volně podle svého vlastního uvážení, svědčí nejlépe událost, když si před habešskou výpravou vyžádal posudek vojenských odborníků. Posudek byl naprosto odmítavý, Mussolini jej prý hodil do koše a dobyl celé Habeše.

Říkalo se dříve o Mussolinim, že za svou veřejnou činnost nepřijímá žádné odměny a žije pouze z výnosu prodeje svých knih. Jeho plat však ve skutečnosti činí asi 8.000 lir měsíčně a větší část svých honorářů dává svým spolupracovníkům a na veřejné účely. Celkem je soukromý život Mussoliniho velmi skromný. Bydlí v najaté vile a volný čas tráví četbou, hrou na housle a sportem. Mussolini je totiž velký milovník jízdy na koni, motocyklu, autu i v letadle. Svůj den začíná prý projížďkou na koni a v létě plováním. K hrůze římské policie dovede pak z ničeho nic vyjeti si na motocyklu a řítiti se krajinou. Mussolini je prostě milovníkem dobrodružství a proto i nucená přistání letadlem, o nichž vypráví ve svém životopise, jsou pro něho potěšením.

Ludvig v jednom ze svých děl charakterisoval Mussoliniho slovy: je to *konstruktivní cynik*. Tento soud zdá se býti poněkud přehnaný, neboť spíše se jeví povaha Mussoliniho býti vhodnou synthesou *realisty* a *idealisty*. Smysl pro reálnost projevuje se u Mussoliniho neobyčejnou způsobilostí tvůrčí, konstruktivní. Na jedné straně je Mussolini člověk úplně bez teoretických předpokladů, bez předsudků, na druhé straně však až fantastický idealista. Tím se vysvětlí i jeho všestrannost a pružnost ducha — původem socialista, hltající marxistické brožurky, vyhlašuje po válce vyhlazovací boj všemu inter-

nacionálnímu a stává se za války planoucím vlastencem. Je to ovšem i důsledek jeho italského původu, který vede k určité horkokrevnosti. Horkokrevný Ital a přece je Mussolini v rozhodných okamžicích chladně uvažujícím politikem, jdoucím vstříc nebezpečím s vědomím odpovědnosti. Již v r. 1911 pravil Mussolini, že je dovolená a nedovolená sabotáž; zničiti telegraf má politicko-morální význam, ale vykolejiti neutrální vlak je prý vždy nelidské.

Vědom si takto své odpovědnosti přistupoval Mussolini ke všem reformám velmi rozvážně, ale nikdy neulpěl na věcech, které se neosvědčily. Pružnost ducha, kterou si zachoval dodnes, vtiskl i celému fašistickému hnutí. Sám eklektik, jehož názory jsou odvozeny od nejrůznějších autorů, Mussolini způsobil, že i fašismus stal se po stránce ideologické kompilací myšlenek Marxových, Macchiavelliho, Nietzscheho, Sorela a jiných filosofů a sociologů spolu s katolickou náboženskou morálkou a filosofií. Věčný nepokoj Mussoliniho se přenáší na celé prostředí, takže ve fašistické Italii se neustále hledá, stále zlepšuje a opravuje. Žádná instituce nezdá se dosti dokonalá, aby nebyla zlepšována a nic není jisté před opětnou radikální změnou.

Vždyť Mussolini sám prožil tolik myšlenkových převratů! Změnilo se nejen jeho politické nazírání, ale vlastně všechny složky jeho duševního života. Bývalý bezvěrec, jemuž bylo vše mystické úplně cizí a který se nemohl spřáteliti ani s klášterem ve Faenzi, v němž byl vychováván. A tento atheista se stává lety věřícím a fašismus je duševně úzce spoutáván s katolickou církví. Ač se dnes Mussolini denně modlí a je velmi nábožný, není tomu dávno, kdy tomu ještě tak nebylo, vždyť teprve jeho nejmladší dítě Anna Maria bylo první,

které dostalo náboženské jméno. Není pak bez jisté zajímavosti, že právě tento bývalý bezvěrec, vychovaný otcem rovněž atheisticky smýšlejícím, byl povolán k tomu, aby vyřešil otázku „Vězně Vatikánského".

Ovšem musíme se na tento vztah Mussoliniho k církvi dívati kriticky. Mussolinimu šlo patrně v této otázce i o to, aby odzbrojil lidovecké politiky italské (popolari). Při malém vzdělání italského lidu převládalo totiž u širokých vrstev lidových cítění náboženské nad uvědoměním politickým. Jestliže tedy Mussolini usiloval o vyřešení otázky vatikánské, činil tak jistě i z důvodů čistě politických. Je to již stará a osvědčená metoda spoutati církev a stát co nejúžeji. Musíme se proto diviti, že Hitler, který napodobil často až do posledních detailů Mussoliniho — vzpomeňme jen nahodile: pokus pochodu na Berlín, košile a celé ty masové demonstrace — nenapodobil fašismus v politice církevní. Zatím co Mussolini učinil z katolického náboženství jediné státní náboženství, dostal se Hitler do boje nejen s církví katolickou nýbrž i protestantskou, která vlastně byla spíše církví národní než universální.

Mussolini, užívající s oblibou slov Nietzscheho „Lebe gefährlich", je však nejen politikem odvažujícím se velkých a riskantních podniků, nýbrž i politikem, který je si vědom síly své vůle. Nevěří ve fatalismus, neboť má za to, že osudem nazývají lidé jen takové skutečnosti, kde sami jednali nesprávně. Mussolini nevěří však ani v informace, neboť má za to, že vše na světě je výsledkem vyčerpávající práce. Je to patrně i důsledek jeho života, který byl naplněn také neustálou prací a také odříkáním.

Životní osudy Mussoliniho vyhranily i jeho poměr k nepřátelům, ať již jeho osobním nebo celého hnutí fašistického. Tento vztah je jistě málo lidský, spíše krutý.

U Mussoliniho je to vedle jiných důvodů způsobováno i reminiscencemi na vlastní život. Vždyť Mussolini byl jedenáctkrát v žaláři, několikrát byl vypověděn z místa svého pobytu, ba dokonce eskortován na hranice a neustále byl předmětem útoků svých odpůrců. Sám o sobě říká, že nemá od smrti svého bratra Amalda přátel a že jich při své povaze ani nemůže míti. Ludwig vidí v tom osud všech diktátorů, kteří jsou buď nenáviděni nebo zbožňováni, ale nikdy milováni.

Povahopis Mussoliniho by nebyl úplný, kdybychom se alespoň zcela krátce nezmínili o jeho publicistické činnosti. Jeho oborem není ovšem psaní divadelních kusů, jeho vlastním polem působnosti je politika, k níž se připravoval po celý život. Proto opustil i romány, o něž se pokusil velmi záhy ve svém mládí, a stal se výlučně politickým publicistou. Jeho spisů a zvláště článků je nepřehledná řada a jsou vydávány od r. 1933 ve formě sebraných spisů pod názvem „Scritti e discorsi“ v Miláně. Mussoliniho článek „La dottrina del fascismo“, uveřejněný v italské encyklopedii, stal se pak přímo základem celé fašistické filosofie a doktriny.

Mussolini je přirozeně dobrým řečníkem, ač nikoli tak výborným, jak se obyčejně myslívá. Přesto však strhuje davové posluchačstvo až k úplné nepříčetnosti a již jeho pouhé objevení se stačí, aby shromážděné tisíce upadly do extase, projevující se provoláváním všemožných hesel a skandováním onoho známého „Duce, duce...!“ Dnes je prostě Mussolini nejdůležitější a nejmocnější osobou v italském státě a zcela autoritativní hlavou fašistické strany.

Fašismus není ovšem jedině dílem Mussoliniho. Spolupracovala tu celá řada známých i neznámých osob a ne v poslední řadě vedlo k jeho vzniku i celé prostředí a

utváření se okolností. Nemůžeme však nikdy upříti Mussolinimu jeho podíl na fašismu. Spolupracoval, tvořil a budoval a četné fašistické jevy souvisící výlučně s jeho postavou. Musíme se proto ptáti, co se stane s fašismem po smrti Mussoliniho. Kdysi se sám Mussolini vyslovil, že Duce číslo dvě nepřijde a kdyby přišel, že by ho Italie nesnesla. Zatím se Mussolini nesnaží ani o přípravu svého nástupce, neboť má obavu, aby mu v něm nevyrostl nebezpečný sok. Proto všechny osoby, jichž popularita se příliš rozrůstá, jsou odstraňovány z veřejného života nebo posílány na místa neškodná. Nelze však upříti, že ve Velké radě fašistické je celá řada vynikajících mužů, kteří by Mussoliniho mohli alespoň částečně nahraditi. Také Velká rada fašistická to bude, které podle zákona připadne úloha předložiti králi seznam osob způsobilých na místo předsedy vlády. Ovšem osobu tak všestrannou, jako je Benito Mussolini, bude jistě velmi těžko nalézti.

Zatím však Mussolini žije a pracuje pro svou Italii takovým způsobem, že z toho vznikají pro jiné státy velmi nepříjemné situace. Vyplnila se na něm předpověď francouzského socialisty Sorela, který znal vzrůstajícího Mussoliniho a který pravil již dávno před světovou válkou: „Mussolini není obyčejným socialistou. Můžete se nadíti, že ho jednoho dne spatříte, kterak zdraví italskou vlajku s mečem v ruce..." Splnila se však i slova Shawova: „Mussolini učinil pro socialismus více než mnozí jeho odpůrci zapsaní do strany. Lidé se budou ještě diviti, kam on míří!"

Z LITERATURY

Carlo *Delcroix*, Un uomo e un popolo, Firenze 1928; Margherita G. *Sarfatti*, Dux, Milano 1926; Emil *Ludwig*, Führer Europas, Amsterdam 1934; Emil *Ludwig*, Mussolinis Gespräche mit Emil Ludwig, Wien 1932 (též česky „Mussolini, Osmnáct rozhovorů," přel. Münzerová-Vitenger, Praha 1932); Dr. Jan *Kapras* ml., Fašismus, Praha 1936, Dr. Jan *Kapras*, Národohospodářská soustava korporační a některé její problémy, čl. v čas. „Naše Doba", r. 43. (1936) č. 8.; John *Gunther*, Inside Europe, New York 1936 (též česky „Evropa jaká je," přel. Dr. Jaroslav Kolářík, Praha 1937); Benito *Mussolini*, Řeči o Italii a fašismu, přel. M. Bartošek, Praha 1935; Herbert W. *Schneider*, Fašismus, jeho teorie a prakse v Italii, přel. Dr. V. Čížek, Praha 1931; o osobě Mussoliniho viz též heslo „Mussolini B" v Ottově slovníku naučném nové doby od doc. dr. Matouška, sv. IV., 1, na str. 392 a ns.